

THE CHALLENGES FACING THE BULGARIAN DIASPORA IN THE BALKAN COUNTRIES FOR THE PRESERVATION OF NATIONAL IDENTITY

Kamelia Nusheva

ULSIT, Bulgaria, k.nusheva@unibit.bg

Abstract: This report aims to present the research objectives and results of the implemented research project, CP 06 H70/2, on the topic: "Bulgarians in the Balkans abroad after 1878. The code of survival", implemented under the "Research Fund" of the Ministry of education and science (MES) of Bulgaria. The efforts of the scientific team are dictated by the need to carry out an up-to-date analysis of the history and present of the Bulgarian communities in the Balkans, which will reveal new directions of scientific knowledge about the existence of the diaspora in the modern environment.

Characteristic of the official management elites of the Balkan countries, in which there is a Bulgarian diaspora, are the political and cultural nuances regarding the individual diasporas, including the Bulgarian one. the nuances. At the same time – and this is indicative, despite the presence of a number of negative approaches over the decades related to assimilation processes-the diaspora is distinguished by a "living" memory, and its bearers preserve their national identity.

The study is also aimed at identifying contemporary threats of denationalization and ethnic melting. In this regard, the emphasis is also placed on the cultural heritage, the result of the centuries-old development of the communities, but also of the modern adhesions and original achievements, emblematic of Bulgarian roots and traditions, but also of the essential features of the modern Balkan cultural space of dialog and synthetic factors.

The study is also aimed at identifying contemporary threats of denationalization and ethnic melting. In this regard, the emphasis is also placed on the cultural heritage, the result of the centuries-old development of the communities, but also of the modern adhesions and original achievements, emblematic of Bulgarian roots and traditions, but also of the essential features of the modern Balkan cultural space of dialog and synthetic factors. .

For a more comprehensive treatment of the questions raised, it is necessary to use interdisciplinary scientific and research methods and approaches. This means to study both facts resulting from diachronic development-historical, political, literary, folkloric-everyday – but also to study and summarize those phenomena – demographic, economic-political, educational, etc.N. which today intensively form the profile of the diaspora.

In this connection and the importance of dialogue and cooperation between all government institutions and agencies, as well as between non-governmental organizations, companies and companies engaged with the Bulgarian communities and their preservation in the Balkans.

Keywords: Bulgarian communities, Bulgarian identity, denationalization, Balkans, Bulgarian diaspora, cultural heritage

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА ПРЕД БЪЛГАРСКАТА ДИАСПОРА В БАЛКАНСКИТЕ СТРАНИ ЗА ЗАПАЗВАНЕ НА НАЦИОНАЛНА ИДЕНТИЧНОСТ

Камелия Нушева

УниБИТ, k.nusheva@unibit.bg

Резюме: Настоящият доклад си поставя задачата да представи изследователските цели и постигнати резултати на изпълняван научноизследователски проект № КП 06 Н70/2, на тема: „Българите на Балканите зад граница след 1878. Кодът на оцеляването“, реализиран по линия на “Фонд научни изследвания“ (ФНИ) на Министерството на образованието и науката (МОН) на България.

Усилията на научния екип са продиктувани от необходимостта да се осъществи актуален анализ на историята и настоящето на българските общности на Балканите, който да разкрие нови посоки на научното знание за битието на диаспората в съвременната среда.

Характерно за официалните управленски елити на балканските държави, в които има българска диаспора, са политическите и културни нюанси по отношение на отделните диаспори, в това число и към българската. В същото време – и това е показателно, въпреки наличието и на редица негативни подходи през десетилетията, свързани с асимилационни процеси – диаспората се отличава с „жива“ памет, а нейните носители пазят националната си идентичност.

Изследването се насочва и към идентифициране на съвременните заплахы за денационализация и етническо претопяване. Във връзка с това, акцентът се поставя и върху културното наследство, резултат от многовековното развитие на общностите, но и от съвременните счепления и оригинални постижения, емблематични за български корени и традиции, но така също и за същностните белези на съвременното балканско културно пространство на диалогови и синтетични фактори. .

За по-цялостното трактуване на поставените въпроси е необходимо използването на интердисциплинари научни и изследователски методи и подходи. Това означава да бъдат проучени както факти, резултат на диахронното развитие – исторически, политически, литературни, фолклорно-битови – но така също и да се изучат и обобщат онези явления – демографски, икономико-политически, образователни и т.н., които днес интензивно формират профила на диаспората.

Във връзка с това и важноста от диалог и сътрудничество между всички правителствени институции и агенции, както и между неправителствените организации, дружества и компании, ангажирани с българските общности и тяхното съхраняване на Балканите.

Ключови думи: български общности, българската идентичност, денационализация, Балкани, българска диаспора, културно наследство

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Динамичната ситуацията на Балканите с оглед на перманентните междудържавни конфликти и противоречия се отразява и върху битието на отделните етнически групи/малцинства, които продължават своето съществуване в други (съседни) балкански държави. Историческият опит показва, че тези общности често са дискриминирани, особено в случаите, когато тяхната родина не успява да проведе необходимия междудържавнически диалог за защита на техните интереси.

Макар че не може да се постави знак на равенство в политиката към българските общности между отделните балкански държави, съществуват ахронични тенденции към провеждането на елементи на асимилация, най-вече в областта на културата и образованието. Оказва се обаче – поне по отношение на българските общности, че независими от негативните явления, тук все още остава „жива“ паметта за народностна принадлежност и нейните носители съхраняват и развиват своята култура, пазят езика си и неговите означения.

На Балканите, българските общности имат признат статут на национални малцинства в Румъния (член на ЕС), в Сърбия и Албания. В останалите държави: Гърция (член на ЕС), Северна Македония, Косово и Турция – няма призната българска общност. Тази специфика поражда необходимостта да се изследва до каква степен държавите от Балканския полуостров, в своята правна регламентация, могат да гарантират правата на българите. А за държави като Гърция, например, член на Европейския съюз, дали спазва възлови европейски директиви – условия от предприєдинителните актове.

Що се отнася до държавите, които не са членове на Европейския съюз, то тук се изисква проучване на действащите двустранни договори с България, в които се регламентирант задълженията на отделните страни по отношение на правата на малцинствата, с оглед преценка на степените на тяхното изпълнение или неизпълнение.

Темата зъ съвременното състояние на общностите е значима и поради обстоятелството, че твърде често съществуването на български общности се оспорва от някои държави, в които те пребивават от векове. При това такъв тип реакции се оказват с корени назад в миналото, но днес те отново се възраждат, носейки зародиша на противоречия и междуетнически конфликти.

Следва да се посочи, че подобно проучване на битието на българските общности, и то както в диахронен, така и в синхронен ред до този момент не е осъществявано. Подобен подход, който разчита на синтеза между анализ на минали обстоятелства с фокус върху съвременни факти създава перспективи за по-цялостно осмисляне на състоянието с българската диаспора и нейните проблеми. От друга страна, дава възможност и за проучване – на едно друго ниво – на културно-историческото наследство на диаспората, резултат както на историческите процеси от развитието на националната българска култура, но така също и на влияния на страната-приемник.

Особено важно е да се фокусира върху наследството, което притежава всички характеристики да бъде определяно като част от българското културно наследство. То именно следва да бъде обект на двустранна защита – както от страна на държавата, в която пребивава и общността, но така също и от страна на държавата, чиито национален характер отразява. Още повече, в съвременния глобализиран свят изучаването и запазването на локалните и регионалните култури се мисли в категориите на културното многообразие, в които се съхранява значението на националните култури и техните постижения (дори и извън рамките на съответната държава). В същото време, културното многообразие се възприема като основа и за дискусията

за т.нар. нова „европейска идентичност“ (Бужашка, 2022), която обаче според по-голяма част от изразените становища всъщност се изразява в самостоятелността на националните културни постижения в Европа..

2. ИНСТИТУЦИОНАЛНИ ВЗАИМООТНОШЕНИЯ

Реализацията на поставените задачи се осъществява посредством преимуществата на интердисциплинарния подход. Акцентува се върху взаимодействието между знания от различни научни направления – история, езикознание, литературознание, фолклор, краезнание, документознание, обществени науки и информатика, както и върху възможностите да бъдат използвани новите интелигентни технологии. В редица случаи се прилага и ретроспективният анализ, когато е необходимо връщане към историческите корени на отделни явления и процеси.

Проектът се реализира при пряко взаимодействие с основните институции, които имат отношение към проблема на българите зад граница – Министерство на външните работи – Изпълнителна агенция за българите в чужбина към министъра на външните работи, Министерство на труда и социалната политика, Министерство на вътрешните работи, Министерство на културата, Министерство на туризма, общините, както и с други институции, интересувани се от тази проблематика – медиите, образователните учреждения в съответните територии, определени за обект на проучването.

За по-цялостно осъществяване на поставените задачи от първостепенно значение е сътрудничеството с културни, образователни и политически структури и организации на българите на Балканите. Също така, важна е активната комуникация в социалните мрежи между различните училища, в които се изучава езика на диаспората, мнението на международни партньорски организации и др., както и обмяна на мнение и становища с представители на НПО, специализирани в тази проблематика.

Следва да се подчертае, също така, че се проучват и допълнителни факторите, релевантни на поставените задачи: българската държава и политиката на съвременните културни центрове; дейността на българските общностни организации в миналото и днес изследванията на световноизвестни учени по въпросите на малцинствата, европейската правна уредба.

Научните задачи се изпълняват чрез прилагане на изследователски инструментариум, който включва библиографска евристика, издирване и анализ на фактологична информация, ретроспективен и контент-анализ на информационните извори, анкетно проучване на базата на анкетна карта или чрез дълбочинно интервю, графично изобразяване и таблично представяне на обработена и обобщена информация, изследване на модели и добри практики.

Основни техники, използвани при реализирането на проекта, са анализ на правна уредба, преглед на документи и структуриране на статистическа и друга информация; интервюта, анкетни проучвания; наблюдение; експертна оценка.

Поставените цели и формулираните научни и практико-приложни задачи предполагат използването на комплексна методология, включваща система от интердисциплинарни и метатеоретични (теоретико-методологически) методи и подходи, играещи евристична, прогностична, илюстрираща, обяснителна и интерпретативна роля. Използваните емпирични методи и подходи се базират на професионалния опит, организационно-управленската квалификация и научноизследователската компетентност на членовете на екипа по проекта с оглед успешно доказване на първоначално формулираната научна хипотеза.

3. ПЕРСПЕКТИВНИТЕ НАУЧНИ РЕЗУЛТАТИ

Проучването е както от национално значение, защото се отнася до български общности извън границите на България, но така също може да бъде използвано и в зоните на междудържавните културни отношения и комуникации. Изследванията на участниците извеждат в научно обръщение нови факти за събития и явления, представят анализи и оценки на минали и настоящи процеси в Балканите, свързани с възстановяването и съхраняването на българското културно-историческо наследство в региона.

По такъв начин по-конкретно се чертае ареалът на българските общности не само в миналото, но и в настоящето. Може да се приеме, че проучванията са основа за следващи изследвания в тази посока, тъй като чрез използваните подходи и емпирични методи се поставят нови параметри на разирането за диаспора и нейното контаминиране и съхраняване в съвременната среда. В същото време, иницирираните дискусии по време на научните форуми са незаменимо средство за насърчаване на диалога, взаимното разбиране и зачитането на ценностите на общуващите в социалното и политическото пространство на региона на различни етнически и национални групи.

Изследването на българските общности на Балканите предполага и разширяване на международното научно сътрудничество като допринася за интензивен обмен на научни позиции, становища и мнения.

4. ВЪПРОСИ И НАУЧНИ ДИСКУСИИ

Неслучайно, изследването цели да изследва историческите корени на отделни явления. По този начин ще се хвърли повече светлина върху генезиса на личностни, обществени и междудържавни недоразумения и конфликти. В същото време ще се натрупа повече знание за принципите на съществуване на диаспората през вековете, за елементите – действащи и на подсъзнателно ниво – на нейната историко-културна памет, за връзките (комуникационните ядра и мрежи) на битуване на представителите на българската общност.

В балканската амалгама от конфликтни зони и сложни взаимоотношения българската наука и държава следва да открие най-верния път към защита на общностите на основата на добросъседство и разбирателство. Друга специфична цел е изучаване и съхраняване на запазеното до днес културно-историческо наследство на българските общности и тяхното социализиране.

Също така следва да се подчертае, че проучването на българските общности изисква – за да бъде пълноценен анализа – и запознаване – и то в дълбочина – с характерните за отделните балкански държави исторически факти и съвременни състояния. В такъв аспект, фокусът следва да попада и върху динамиката на взаимодействията между общността и държавата – приемник и по линия на културните счепления и създаването на оригинални културни явления. Изучаването на традициите в межкултурното общуване в балканския ареал е от определящо значение за по-цялостното интерпретиране и разбиране на проблематиката.

5. ИЗВОДИ

Предприетите действия подпомагат разширяването на културния диалог относно съхраняването на историческата памет, допринасят за събиране и комплектуване на документални свидетелства и архивни материали за българите, живеещи зад граница.

Сред перспективите за бъдещото значение на постигнатите резултати е задълбочаване на сътрудничеството с Държавна агенция “Архиви“, с българските дружества по света и с българските дипломатически представителства. По този начин се създават повече възможности за сътрудничество, взаимодействие и комуникация както по оста държава по произход – диаспора, така и в рамките на самата диаспора.

Научните изследвания допринасят и за развитието на политиката за интеграция в европейското изследователско пространство. На едно друго ниво и за интензифициране на контактите между научни изследвания, неправителствени организации и общественост. Ползватели на продукта от проекта са представители на научната общност, държавни структури с отношение към проблема, българската общественост в страната и зад граница. Резултатите от проекта имат ползотворно влияние в борбата с редица псевдонаучни тези и твърдения (т.нар. лъженаука), които изкривяват историческата истина за миналото и настоящето на българите в изследваните райони.

Проектът има положително въздействие върху политиката на българската държава и съвременните културно-информационни центрове, както и на неправителствените организации на българските общности. Тази политика трябва да бъде съобразена с европейската правна рамка за защита на националните малцинства. Основни в нея са Рамковата конвенция на Съвета на Европа за защита на националните малцинства, Европейската харта за регионалните и малцинствените езици, Резолюция 1985 на Парламентарната асамблея на Съвета на Европа от 2014 г. относно положението и правата на националните малцинства в Европа и др.

БЛАГОДАРНОСТИ

Изследването е по научноизследователски проект на тема „Българите на Балканите зад граница след 1878 г. Кодът за оцеляването“, Договор № КП 06 Н70/2 от 13.12.2022 г. , финансиран от Фонд „Научни изследвания“ към Министерство на образованието и науката на Р България.

ИЗПОЛЗВАНИ ИЗТОЧНИЦИ

Dobreva, V., & Buzashka, B. (2022). Institutional forms of knowledge for preserving identity in a multicultural society (examples from the Bulgarian diaspora). INTED2022 Proceedings. 16th International Technology, Education and Development Conference, Online Conference, 3672-3678.

Katsiotis, D. (2003). *Bulgarians in Greece (1919-1940): A History of the Bulgarian Community in Greece from the First World War to the German Occupation*. East European Monographs.

Mishkova, D. (2010). *We, the People: Politics of National Peculiarity in Southeastern Europe*. Central European University Press.

Marinov, T. (2018). *Imagining the West in Eastern Europe and the Soviet Union*. University of Pittsburgh Press.

- Todorova, M. (1997). *Imagining the Balkans*. Oxford University Press.
- Бужашка, Б. (2019). Българската колония в Истанбул – исторически проекции и перспективи. *Общество на знанието и хуманизмът на XXI*, 268-277.
- Бужашка, Б. (2020). Бългрия и българската общност в Истанбул 1913-2019. София: АИ „За буквите-О писменехъ“.
- Бужашка, Б. (2020). Българите от Егейска Македония в българо-югославските отношения. *Научни трудове на УниБИТ*, 18, 205-212.
- Иванов, Б. (1998). Българите в Румъния: Минало и съвремие. София: Лист.
- Костов, Ц. (2003). Българската общност в Албания: история, съвремие, интеграционни перспективи. София: Сиела.
- Радев, Р. (2012). *Предизвикателствата пред българските общности на Балканите*. София: Университетско издателство "Св. Климент Охридски".